

HANS VON FRIESEN:

Västtyskland och Europavalet

I de flesta EG-länder har Europavalen främst blivit en mätare på inrikespolitiska stämningar. Europafrågorna har kommit i andra hand.

Detta är i hög grad fallet i Västtyskland där utfallet av Europavalet i stort sett blev detsamma som vid delstats- och kommunalval tidigare i år. Kristdemokraterna rönte kraftiga röstförluster, socialdemokraterna gick något tillbaka och De Gröna stod stilla. Endast de högerextremistiska republikanerna kunde utropa sig till vinnare.

Om röstfördelningen mellan partierna blir densamma vid de kommande förbundsdagsvalen, finns det inte längre någon regeringsduglig majoritet i Västtyskland. Att ha republikanerna som tungan på vågen är ett skräckscenario som övriga partier har allt intresse av att förhindra.

Hans von Friesen är skribent i EG-frågor och känd bl a från Sveriges Radio.

De västtyska kristdemokraternas första reaktion på utgången av Europavalen den 18 juni var, att det kunde ha gått mycket värre. Resultatet var visserligen inte bra, men prognoserna hade förutsagt betydligt större förluster, förklarade således partisekreterare Heiner Geißler. Förbundskansler Helmut Kohl karakteriserade framgången för de högerextremistiska republikanerna som en belastning men inte ett hot. Utländska kommentarer visar tydligt, att Västtysklands internationella anseende har lidit skada.

Detta är nuläget. Situationen blir ännu mer bekymmersam om republikanerna också kommer in i förbundsdagen vid valen i december 1990. I så fall kan Västtysklands goda rykte som en stabil och tillförlitlig demokrati vara i fara. Detta är inte endast ett ideologiskt problem utan också ett parlamentariskt. Om röstfördelningen mellan partierna blir densamma vid de kommande förbundsdagsvalen som vid årets Europaval, finns det ingen regeringsduglig majoritet. Varken den nuvarande regeringskoalitionen mellan kristdemokraterna, deras bayerska systemparti CSU och fridemokraterna å ena sidan eller de båda oppositionspartierna socialdemokraterna och De Gröna å den andra skulle i så fall förfoga över ett flertal i förbundsdagen. Republikanerna skulle bli tungan på vågen. Detta är ett parlamentariskt skräckscenario, som övriga partier har allt intresse av att förhindra.

De båda stora partierna, kristdemokrater och socialdemokrater, har alltsedan 1950-talet utvecklats till s k folkpartier, d v s deras väljarkårer är ett tvärsnitt av hela befolkningen. Trots att vanligtvis inget av dem har haft egen majori-

tet i förbundsdagen, har det alltid gått att få till stånd politiskt handlingsdugliga regeringar därför att fridemokraterna som regel har stått till förfogande som koalitionspartner. Nu kan läget förändras med resultat, att Västeuropas viktigaste land hotas av politisk instabilitet.

Inrikespolitisk mätare

I de flesta EG-länder har Europavalen främst blivit en mätare på inrikespolitiska stämningar. Europafrågorna har kommit i andra hand. Detta var denna gång i hög grad fallet i Västtyskland. Ansvar för här för åvilar till stor del de politiska partierna, som under valrörelsen sköt Europapolitiken i bakgrunden till förmån för inrikespolitiken. Europasamarbetet nämndes vanligtvis i ytterst allmänna ordalag som "I tyskt intresse: ja till Europa" (kristdemokraterna), "Vi är Europa" (socialdemokraterna) och "Det liberala Europa lönar sig" (fridemokraterna). Däremot försökte republikanerna vädja till EG-fientliga stämningar med parollen "Ja till Europa, nej till detta EG". Ett annat högerextremistiskt parti, tyska folkunionen, sammanfattade sitt Europabudskap så här: "Först Tyskland, sedan Europa".

Partiernas uppträdande medförde, att det politiska utfallet av det västtyska Europavalet i stort sett blev detsamma som vid delstats- och kommunalval tidigare i år. Kristdemokraterna gick starkt tillbaka och blev därmed klara förlorare. De tappade 8,2 procent av sina tidigare väljare jämfört med 1984 års Europaval och 6,5 procent jämfört med 1987 års förbundsdagsval. Men socialdemokraterna kunde inte vinna nya väljare utan gick tillbaka. Trots kristdemokra-

ternas kraftiga röstförluster blev socialdemokraterna inte heller största parti. Fridemokraterna balanserade på den magiska gräns om fem procent av rösterna, som är förutsättningen för mandat. De lyckades denna gång undgå en katastrof genom att hamna på 5,6 procent av rösterna. Det är en mycket liten marginal, som inte utgör någon garanti för framtiden. Till skillnad från sina meningsfränder i andra länder stod De Gröna och stampade på samma fläck. Endast republikanerna kunde utropa sig som vinnare.

Tur i oturen

Ändå hade Helmut Kohl tur i oturen. Det var viktigt för honom, att väljarna inte betraktar socialdemokraterna som ett trovärdigt alternativ. Lika betydelsefullt var, att det bayerska CSU klarade sig ännu sämre än Kohls eget CDU. I Bayern som helhet fick republikanerna 14,6 procent av rösterna. Genomsnittet för hela landet låg på 7,1 procent. I Västtyskland utanför Bayern hamnade republikanerna på 5,5 procent. Detta omöjliggör varje kritik mot Kohl från CSU:s sida. Även i Baden-Württemberg kunde republikanerna notera stora framgångar med en röstandel på 8,7 procent. Därmed är delstatens regeringschef Lothar Späth, som ofta har nämnts som en tänkbar förbundskansler, åtminstone tills vidare inte ett akut hot mot Kohl.

Samtidigt med Europavalen hölls kommunalval i delstaterna Rheinland-Pfalz och Saar. Även där gick kristdemokraterna starkt tillbaka. I Rheinland-Pfalz, ett traditionellt kristdemokratiskt fäste, där Kohl var regeringschef åren 1969–76, blev socialdemokraterna för första gång-

en största parti. Kristdemokraterna förlorade majoriteten i gamla högborgar som Koblenz och Trier. Republikanerna ställde inte upp överallt, men i de kommuner, där de hade egna kandidater, klarade de utan svårigheter mandatspärren på fem procent. Det skedde, liksom på andra håll, genom inbrytningar bland kristdemokraternas konservativa stamväljare.

En faktor att räkna med

Debatten är nu i full gång om, vad som kan göras för att driva tillbaka republikanerna. Förslag har t o m framförts om att försöka få partiet förbjudet av författningsdomstolen i Karlsruhe. Detta har dock avvisats av ledande politiker från olika partier med motiveringen, att republikanerna måste bekämpas med politiska medel, och att ett partiförbud bara skulle göra dem till martyrer. Här tjänar 1956 års ingripande mot kommunistpartiet som ett varnande exempel.

Det finns en möjlighet, att republikanerna faller på eget grepp och försvinner från den politiska scenen lika snabbt som de gjorde sin entré. Partiledaren Franz Schönhuber lever på många sätt farligt. Det har den senaste tiden kommit besvärande uppgifter om hur han enväldigt styr och ställer i sitt parti. En maktkamp har brutit ut inom partigruppen i Västberlins delstatsparlament. Åklagarmyndigheten i München har inlett en förundersökning om hur Schönhuber har handskats med det partistöd, som han har fått av allmänna medel.

Men i dagsläget är republikanerna en faktor att räkna med. Övriga partier måste därför anpassa sig till en ny inrikespolitisk situation. Den förhärskande uppfatt-

ningen bland kristdemokraterna är, att republikanerna inte är rumsrena, och att det därför inte går att samarbeta med dem. På detta föreligger det t o m ett formellt partibeslut.

Här finns samtidigt ett dilemma. Det går inte att vinna tillbaka de konservativa väljare, som har gått förlorade det senaste halvåret, genom att stämpla dem som nynazister eller vilseledda dumbommar. En sådan taktik skulle förmodligen bara gynna republikanerna.

Missnöjda konservativa

De tidigare kristdemokraterna, som har röstat republikanskt, har gjort det därför, att de anser, att deras gamla parti har gått för långt till vänster. Framför allt tycker de, att kristdemokraterna försummar nationella intressen. Några är missnöjda med vad de stämplar som en slapphänt invandrapolitik. Andra anklagar regeringen Helmut Kohl för att vara för eftergiven mot länder, som ställer ekonomiska krav på Västtyskland.

I dessa kretsar är Willy Brandts östpolitik fortfarande omstridd. När Schlesientyskarnas intresseorganisation höll årsmöte två veckor efter Europavalen, förklarade CSU-ledaren, finansminister Theo Waigel, att tidigare tyska områden öster om floderna Oder och Neisse, som sedan det andra världskrigets slut tillhör Polen, fortfarande ingick i den olösta Tysklandsfrågan. Utrikesminister Hans-Dietrich Genscher protesterade omedelbart, men Helmut Kohl teg. Kort därefter sköt förbundskanslern ett planerat besök i Polen på framtiden. Många såg detta som ett försök att inför hotet från republikanerna blidka en tysk-nationell opinion.

SPD:s problem

Socialdemokraterna har det inte heller lätt. De inser, att de inte kan erövra makten av egen kraft, och att detta möjligen inte ens går med stöd från De Gröna. Tanken har därför väckts om att försöka vinna fridemokraterna för ett nytt maktskifte i Bonn. Fridemokraterna själva säger sig inte vara särskilt intresserade, vilket är begripligt. De klarade med näppe och nöd att utplånas efter att år 1982 ha brutit med socialdemokraterna och i stället gått i koalition med kristdemokraterna. Deras ställning är betydligt svagare i dag än för sju år sedan. De löper allvarlig risk att hamna utanför förbundsdagen efter 1990 års val och vill därför undvika de påfrestringar, som skulle bli följden av att ännu en gång byta politisk sida.

Möjligheten av en s k stor koalition mellan kristdemokrater och socialdemokrater har också diskuterats. Men detta betraktas allmänt som en nödlösning, som kan komma ifråga endast, om det inte går att på annat sätt få till stånd en funktionsduglig regering. Risker bedöms

också som stor, att en storkoalition skulle leda till fortsatta framgångar för republikanerna.

Det finns en tendens hos båda de stora partierna att betrakta republikanerna som huvudsakligen ett taktiskt problem. Kristdemokraterna vill vinna tillbaka tidigare väljare men vet inte, hur detta skall gå till. Socialdemokraterna ser en möjlighet att åter komma i regeringsställning och vill därför maximalt utnyttja en kris för sin politiska huvudmotståndare.

Därför saknas det en nykter och saklig upplysning från politikernas sida om republikanernas mål och medel. Denna uppgift har i stället övertagits av massmedia. Här har framför allt TV utfört en berömvärd insats. I en serie program har republikanernas ledare och förkunnelser utsatts för en kritisk granskning. Samtidigt har ett allvarligt försök gjorts att reda ut, varför vissa människor har röstat på detta missnöjesparti. Detta har varit undersökande journalistik, när den är som bäst.